

Анотація. Определен характер и представлена классификация результатов деятельности сферы пассажироперевозок: обобщено содержание базовых категорий; раскрыты особенности проявления признаков идентификации товаров-услуг; в соответствии с разными критериями обособлены составляющие обслуживания в системе «пассажир – перевозчик».

Ключевые слова: пассажироперевозка, результат деятельности, категория, товар-услуга, классификация.

Summary. Found and are given the nature and classification results of the sphere of passenger transportation: summarized the content of categories; the features showing signs of identification of goods-services; according to different criteria is separated components of the service in the «passenger – carrier».

Keywords: passenger transportation, the results of the activity, category, goods-services, classification.

Рецензент д.е.н., професор ДЕГУТ Богомолова Н.І.

Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Єлагін Ю.В.

УДК 336.279:656.2(477)

ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

*Єрьоміна М.О., к.е.н., доцент,
Покоłodна О.В., к.н.д.у., доцент (УкрДАЗТ)*

У статті розглянуті питання особливостей та проблем розвитку системи фінансової безпеки залізничного транспорту України.

Ключові слова: фінансова безпека, криза, ризик, кризове середовище, фінансова нестабільність, система фінансової безпеки.

Постановка проблеми. Одним із важливих завдань економічної науки є формування принципів, методів та інструментарію забезпечення безпеки суб'єктів підприємництва. При цьому головна увага повинна приділятися формуванню цілісної системи фінансової безпеки, оскільки в економічній системі все більшого значення набувають відносини щодо управління фінансовими ресурсами та оптимізація їх використання, а також фінансові важелі і методи, що забезпечують стабільну та ефективну діяльність підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичними дослідженнями у сфері фінансової безпеки держави та суб'єктів підприємництва, а також окремими теоретичними аспектами, необхідними для формування системи фінансової безпеки, займалися такі вчені, як: Е. Альтман, Дж. Аргенті, О.І. Барановський [1], В. Бівер, М.Д. Білик [2], І.А. Бланк [3], О.Д. Василик, К.С. Горячева, А.О. Єпіфанов, М.М. Єрмошенко, Г.П. Іванова, С.М. Ілляшенко, В.Г. Крижанівська, В.В. Ковальов [5], О.А. Кириченко [4], Л.О. Лігоненко, Р. Ліс, Т.М. Мельник, В.П. Москаленко, Є.В. Новосядло, Р. С. Палехин [6], Р. Таффлер, О.О. Терещенко [7], С.Я. Салига, Г.М. Скударь, Е.А. Уткін, О.І. Хитрін та багато інших.

Високо оцінюючи їх вклад у вирішення теоретичних і практичних аспектів щодо забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва, мусимо вказати на необхідність

подальшого розвитку теоретичної бази з даної тематики, та звернути увагу на її адаптованість щодо особливостей роботи залізничного транспорту. На сьогодні є цілий ряд невирішених проблем у цій сфері, зокрема, це проблеми фінансової діагностики та прогнозування кризових явищ на залізницях України, вибору фінансових важелів і методів для забезпечення їх фінансової стабільності та ефективної діяльності.

Актуальність проблеми. Система фінансової безпеки підприємств повинна діяти постійно, а не за фактом настання кризи, тобто підприємства мають заздалегідь попереджувати розвиток кризових явищ, забезпечуючи власну ефективну діяльність. Одже існує об'єктивна необхідність забезпечення фінансової безпеки як на рівні окремих підприємств, так і на рівні держави. Проведені дослідження показують, що на сьогодні приділяється недостатньо уваги фінансовій безпеці підприємств як одній із складових фінансової безпеки держави. Не є винятком і підприємства залізничного транспорту.

Формування цілей статті (постановка завдання). У результаті аналізу різних точок зору на проблему забезпечення фінансової безпеки підприємств і трактувань її сутності можливо виділити ключові риси фінансової безпеки, яка: забезпечує рівноважний і стійкий фінансовий стан; сприяє ефективній діяльності підприємства; дозволяє на ранніх стадіях визначити проблемні

місця в діяльності організації, нейтралізує кризи та запобігає банкрутству.

Базуючись на ключових характеристиках фінансової безпеки підприємств, потрібно розглядати фінансову безпеку залізничного транспорту як його здатність здійснювати свою фінансову діяльність ефективно і стабільно шляхом оптимізації використання фінансових ресурсів, забезпечення їх належного рівня та мінімізації впливу ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища.

Кризові явища обумовлені ризиковою природою діяльності суб'єктів підприємництва. Існує дуже багато ризиків, і контролювати їх усі залізниця просто не в змозі. Тому доцільно виділити критичні ризики на транспорті, тобто ті, що, як правило, призводять до появи глибокої кризи, в результаті чого він стає нездатним здійснювати повноцінну фінансово-економічну діяльність – на підприємстві розвивається кризове середовище.

Вклад основного матеріалу. Так, кризове середовище на залізничному транспорті можливо поділити на два типи: кризове середовище першого рівня, яке включає в себе всі ризики, з якими може зіткнутися залізниця під час своєї діяльності, і кризове середовище другого рівня, яке включає в себе лише критичні ризики конкретного суб'єкта.

Таким чином, до основних складових системи фінансової безпеки залізничного транспорту можна віднести: інформаційно-аналітичну підсистему, підсистему забезпечення фінансової безпеки та підсистему аудиту фінансової безпеки.

Сучасна сфера фінансової діагностики здебільшого представлена методиками прогнозування криз та банкрутства (моделі Альтмана, Фултона, Ліса, R-модель, методики, запропоновані державними органами України тощо), методиками комплексної оцінки фінансового стану підприємства чи окремих складових його фінансово-економічної діяльності, а також рядом якісних методик (метод Аргенті, методика Ковальова, SWOT-аналіз).

Аналіз сучасної економічної теорії дозволяє виділити перелік фінансових важелів (прибуток, ціна, податки (розмір і ставки), кредити (види і ставки), страхові платежі (розміри і ставки), амортизаційні відрахування, фінансове стимулювання, дивіденди, пільги і санкції) та фінансових методів (фінансове прогнозування, фінансове планування, інвестування, кредитування, оподаткування, самофінансування, матеріальне стимулювання, страхування, фінансове регулювання, ціноутворення, фінансовий аналіз, фінансовий облік).

В умовах сучасної економіки функціонально контроль вирішує цілий комплекс завдань та поєднує в собі всі ключові елементи системи фінансової безпеки підприємства, забезпечуючи взаємозв'язок між формуванням інформаційної бази, аналізом, плануванням, розробкою та реалізацією необхідних заходів, оцінкою їх ефективності та формуванням висновків.

Одже діагностика фінансової безпеки потребує адаптованих до особливостей діяльності залізничного транспорту України методів прогнозування настання кризових явищ. Аналіз фінансової діяльності Укрзалізниці та ряду інших українських підприємств різних видів економічної діяльності з використанням найбільш розповсюджених на сьогодні методик прогнозування криз та банкрутства підприємств – моделей Альтмана і моделі R – показує, що вони працюють максимум на 30-40 %, а, отже, непридатні для практичного використання підприємствами України.

Існуюча система нормативних значень коефіцієнтів аналізу фінансового стану підприємства вимагає удосконалення. Недостатньо дослідженими є питання циклічності розвитку підприємств і залежності кризових явищ від них, а також ролі людського фактора при забезпеченні фінансової безпеки.

Саме людський потенціал в остаточному підсумку визначає успішність підприємства, а саме залізничного транспорту. Особливу роль він відіграє і при виникненні кризових ситуацій. Шляхом використання різних фінансових заходів підприємства залізничного транспорту повинні підвищувати роль людського фактора. Це забезпечить більш ефективну їх діяльність та значно знизить ймовірність настання криз. Одним із варіантів підвищення ролі людського фактора є розвиток соціальної сфери підприємства. Завдяки їй працівники одержують не тільки пряму винагороду у вигляді зарплати чи премії, але і цілий ряд непрямих бонусів, які підвищують якість їх життя.

Сьогодні політика Укрзалізниці спрямована на скорочення соціальної сфери, що пов'язано з прагненням економії. Хоча, як свідчить досвід західних компаній, а також деяких підприємств України, соціальна сфера є необхідною складовою успіху підприємства, незважаючи на значні витрати на її утримання.

Для оптимізації витрат на утримання соціальної сфери і підвищення ефекту від її використання українським залізницям необхідна раціоналізація соціальної сфери. З цією метою необхідно розробити систему оцінки внеску підрозділів і працівників у загальні результати діяльності Укрзалізниці, що буде базуватися на принципах справедливості, об'єктивності і

відкритості. Відповідно до цієї системи з урахуванням відповідних критеріїв керівники залізниць в змозі оцінити внесок кожного підрозділу і працівника шляхом розрахунку економічного ефекту від їх діяльності. Розподіл соціальних благ здійснюватиметься не за загальним принципом, а індивідуально, виходячи з розміру внеску.

Таким чином, розвиток соціальної сфери українських залізниць може підвищити ефективність роботи персоналу і Укрзалізниці в цілому, зросте відповідальність працівників за її долю, що в остаточному підсумку допоможе створити необхідні умови для забезпечення належного рівня фінансової безпеки.

Крім вищевикладеного, необхідно сформувати систему фінансової безпеки залізничного транспорту, яка представлена сукупністю взаємопов'язаних діагностичних, інструментальних та контрольних заходів фінансового характеру, що використовуються для оптимізації розподілу фінансових ресурсів з метою нівелювання впливу ризиків внутрішнього і зовнішнього середовища. Вона повинна вирішувати наступні задачі: здійснення моніторингу фінансового стану залізничного транспорту для раннього виявлення ознак його кризового розвитку; визначення масштабів його кризового стану; дослідження основних факторів, що обумовлюють його кризовий розвиток; створення і реалізація заходів щодо запобігання кризам і попередження банкрутства; оптимізація фінансового управління та забезпечення ефективного використання фінансових ресурсів; контроль за виконанням заходів щодо забезпечення фінансової безпеки і оцінка отриманих результатів.

Дана система повинна базуватися на принципах об'єктивності, обачності, безперервності й оперативності, конфіденційності, комплексності і системності, явності в інтерпретації результатів.

Що стосується схеми дії системи, то на підставі проведеної діагностики робиться висновок про наявність кризових явищ на залізницях України. Якщо таких немає, то вони продовжують функціонувати у звичайному режимі. Якщо ж ознаки кризи присутні, визначаються фактори, які її викликають, розробляється комплекс фінансових важелів і методів їх усунення. Після реалізації фінансових заходів щодо підвищення рівня фінансової безпеки шляхом повторної діагностики здійснюється оцінка їх результативності та робляться висновки відносно достатності прийнятих заходів.

Таким чином підсистема фінансової діагностики роботи залізничного транспорту повинна мати наступні складові: фундаментальна

діагностика, комплексна діагностика, експрес - діагностика.

Експрес-діагностика проводиться щомісяця, комплексна - щокварталу, фундаментальна - раз на рік. Що стосується конкретних методів здійснення процесу діагностики, то умовно їх можна розділити на дві групи: кількісні та якісні. В основу кількісних методів покладена комплексна методика оцінки рівня фінансової безпеки. Основою якісних методів виступають тестові анкети, розроблені на підставі досліджень та розрахунків, а також елементи якісних методів Аргенті, Ковальова, СВОТ-аналізу.

Заключною підсистемою, яка необхідна для ефективної роботи системи фінансової безпеки підприємства, обов'язково має бути підсистема контролю та оцінки результатів. Саме контроль і є тією ланкою, яка має пов'язати між собою усі підсистеми. У разі її відсутності майже зникає значимість попередніх підсистем. Її мета – контроль за належним виконанням своїх функцій іншими підсистемами, а також адекватна оцінка результативності й ефективності їх діяльності. Оцінку ефективності заходів з нейтралізації кризи проводимо шляхом здійснення повторної діагностики, під час якої особливу увагу приділяють саме кризовим ділянкам роботи підприємства. При цьому підсумковим критерієм ефективності буде поліпшення фінансового стану підприємств з точки зору як кількісного, так і якісного аналізу.

Висновки. Таким чином, в залежності від результатів детальної фінансової діагностики можливо зробити висновки про ймовірність настання криз у майбутньому та, як наслідок, про рівень фінансової безпеки залізничного транспорту України, а на основі цих висновків розробити комплекс рекомендацій щодо недопущення настання кризових явищ. Але до недоліків існуючої методології варто віднести відсутність сучасних та адаптованих до умов саме української економіки та особливостей діяльності залізничного транспорту України методів діагностики і прогнозування настання кризових явищ на українських залізницях, що має стати напрямком подальших досліджень.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Барановський О.І. Фінансова безпека: монографія. Інститут економічного прогнозування. – К.: Фенікс, 1999. – 338с.
2. Білик М. Д., Павловська О. В., Питуляк Н. М., Невмержицька Н. Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 592 с.
3. Бланк И. А. Управление финансовой безопасностью предприятия / Бланк И. А. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.

4. Кириченко О.А. Вдосконалення управління фінансовою безпекою підприємств в умовах фінансової кризи // Финансовые рынки и ценные бумаги, 2009. – №16. – 2009. – С. 22-28.

5. Ковалев В.В. Финансовый анализ: методы и процедуры. – М.: Финансы и статистика, 2001.

6. Папехин Р. С. Индикаторы финансовой безопасности предприятий / Папехин Р. С. – Волгоград: Волгоградское научное изд-во, 2007. – 16 с.

7. Терещенко О.О. Дискримінантний аналіз в оцінці кредитоспроможності підприємства // Вісник НБУ. – 2003. - №7. – С 28-31.

Анотація. В статті подіяються питання особливостей і проблем розвитку системи фінансової безпеки залізничного транспорту України.

Ключевые слова: фінансова безпека, криза, ризик, кризова середовище, фінансова нестабільність, система фінансової безпеки

Summary. This article deals with issues concerning safety system and its financial development at railway transport in Ukraine.

Keywords: financial safety, crisis, risk, crisis surrounding, financial instability, financial safety system.

*Рецензент д.е.н., професор УкрДАЗТ Зайцева І.Ю.
Експерт редакційної колегії к.е.н., доцент УкрДАЗТ Уткіна Ю.М.*

УДК 338.47:656.2

МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТІЙКОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

Зоріна О.І., к.т.н., професор (УкрДАЗТ)

В статті окреслено основи концепції забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку залізничного транспорту, запропоновано механізм його забезпечення.

Ключові слова: залізничний транспорт, стійкий соціально-економічний розвиток, механізм забезпечення.

Постановка проблеми та її зв'язки з науковими чи практичними завданнями. Необхідною умовою подолання кризових явищ в економіці України є ефективний розвиток та функціонування транспортної системи, основу якої становить залізничний комплекс України. Створюючи передумови соціально-економічного розвитку країни, залізничний транспорт забезпечує єдність основних ланок її економіки. В умовах реформування залізничного транспорту, підвищення конкуренції на ринку транспортних послуг актуальним є питання стійкого соціально-економічного розвитку залізничного транспорту, яке потребує створення механізму його забезпечення.

Аналіз останніх досліджень та виділення невирішених частин загальної проблеми. Слід відзначити, що вітчизняні науковці увагу приділяють в основному соціально-економічному розвитку регіону, а дослідження проблем розвитку галузей зводиться до вивчення проблем розвитку окремого підприємства, що не враховує вплив взаємозв'язків підприємств галузі та її стану, а також розвитку країни в цілому. Так, в працях З.С. Варналія, Я. Генціяж, З.В. Герасимчук, Т.Л. Желюка, Т.Л. Миронової, Н.Р. Нижник, Г.В. Саска, Д.М. Стеценка, В.М. Трегубчака запропоновано окремі механізми, впровадження яких сприяє підвищенню

рівня соціально-економічного розвитку економічних систем [1-6]. Серед таких механізмів варто виділити: механізм економічного регіонального розвитку; організаційно-економічний механізм формування стратегічних напрямів розвитку; організаційний механізм формування стратегії соціально-економічного розвитку; механізм управління процесами соціально-економічного розвитку; механізм розроблення та реалізації прогностичних та програмних документів економічного і соціального розвитку; механізм реалізації стратегії; механізм регулювання процесів стратегічного планування суб'єктів господарювання, що реалізують стратегію.

Однак, вище зазначені механізми направлені на забезпечення одного напрямку розвитку і не охоплюють всю систему загалом. Такі підходи до формування механізмів розвитку гальмують формування ефективної стратегії розвитку як країни, так і регіону, галузі, підприємства. Механізм стійкого соціально-економічного розвитку повинен вписуватися в національну та світову стратегію розвитку держави, стратегію розвитку залізничного транспорту країни.

Метою статті є визначення основних положень концепції забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку залізничного транспорту, формування механізму його забезпечення.